

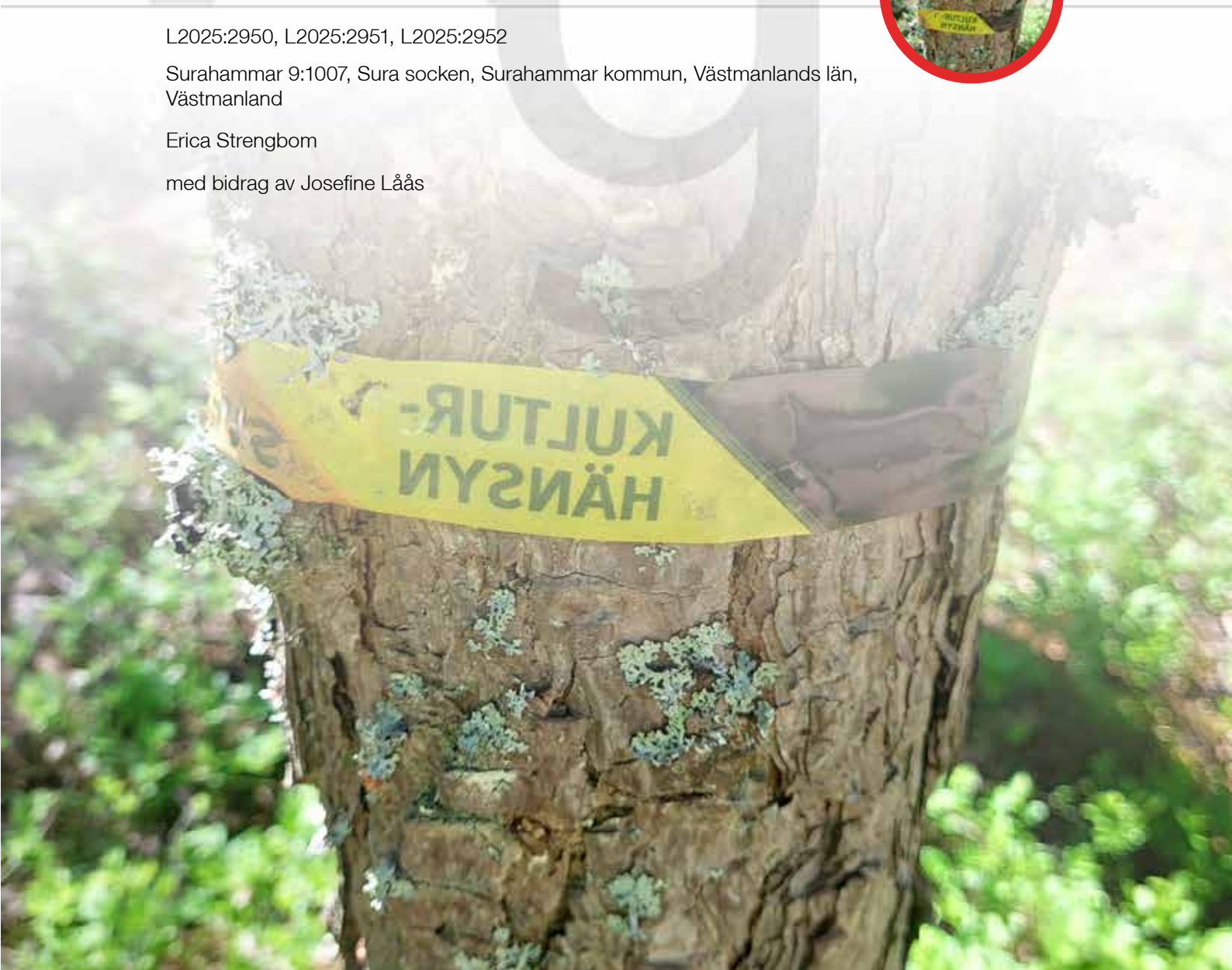
Skogsbrukslämningar och boplatslägen i Surahammar

L2025:2950, L2025:2951, L2025:2952

Surahammar 9:1007, Sura socken, Surahammar kommun, Västmanlands län,
Västmanland

Erica Strengbom

med bidrag av Josefine Låås

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB

Radiatorvägen 11, 702 27 Örebro

Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se

arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

Översiktskarta över Sverige med Västmanland län markerat i rött.

© 2025 Arkeologgruppen AB
Arkeologgruppen rapport 2025:35
Lst dnr 431-1866-2025

Författare	Erica Strengbom, med bidrag av Josefine Låås
Kvalitetsgranskning	Ebba Knabe
Grafisk form	Mikael Johansson
Omslagsfoto	Kulturstubbe inom utredningsområdet
Foto	Arkeologgruppen AB om inte annat anges i figurtexten.

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor finns tillgängliga på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

Fastighetskartan: © Lantmäteriet Dnr: R50223371_200001

Terrängkartan, samt GSD-Översiktskartan: Lantmäteriet (CC0)

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2025:35

ARKEOLOGISK UTREDNING, ETAPP 1

Skogsbrukslämningar och boplatslägen i Surahammar

L2025:2950, L2025:2951, L2025:2952

Surahammar 9:1007, Sura socken, Surahammar kommun, Västmanlands län, Västmanland

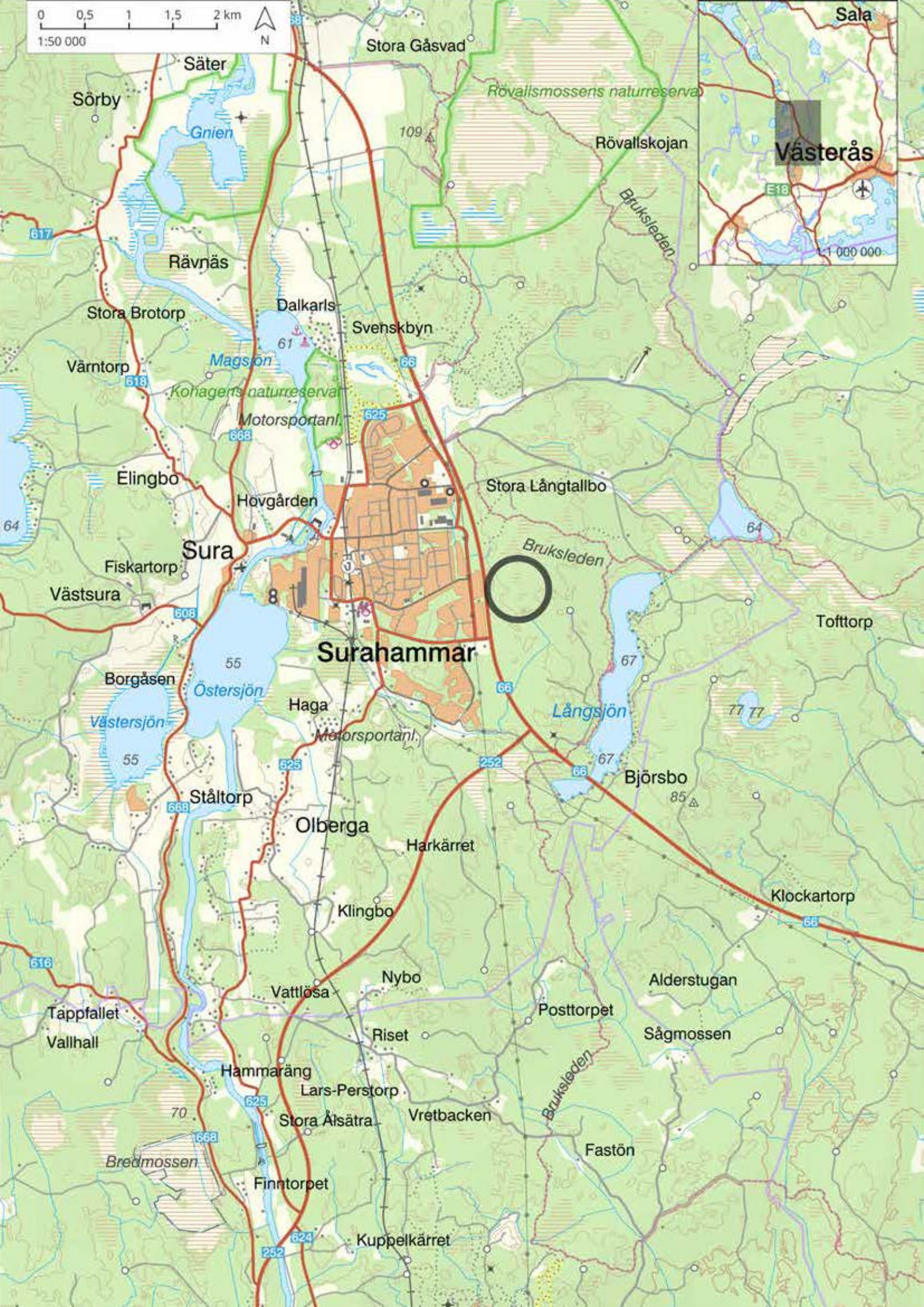
Erica Strengbom

med bidrag av Josefine Låås

Lst dnr 431-1866-2025

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Innehållsförteckning	5
Sammanfattning	5
Inledning	6
Bakgrund och kulturmiljö	6
Tidigare arkeologiska insatser i närheten	8
Strandlinjen under stenåldern	8
Utgångspunkter, syfte, frågeställningar och målgrupper	8
Metod och genomförande	10
Fältinventering	10
Resultat	10
Kart- och arkivstudier	10
Områdesbeskrivning	11
Fältinventering	11
Redovisning objekt	11
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	13
Tekniska och administrativa uppgifter	16
Referenser	17
Litteratur	17
Kartmaterial	17
Rikets allmänna kartverks arkiv	17
Webb	17
Förteckning över figurer	17
Förteckning över tabeller	18
Förteckning över bilagor	18
Bilagor	19
Bilaga 1. Tabell över karterade objekt	19

SAMMANFATTNING

I maj 2025 gjorde Arkeologgruppen en arkeologisk utredning etapp 1 av en cirka 50 hektar stor yta strax ost-sydost om centrala Surahammar. Vid fältinventeringen påträffades en kolbotten, ett område med skogsbrukslämningar, bestående av en tjärdal och en möjlig kolarkoja, en färdväg, samt fyra boplatslägen.

Obj nr	Lämningstyp	Antikvarisk status och KMR-nummer
1	Boplatsläge	Utredningsobjekt
2	Boplatsläge	Utredningsobjekt
3	Boplatsläge	Utredningsobjekt
4	Boplatsläge	Utredningsobjekt
5, 6	Område med skogsbrukslämningar	Möjlig fornlämning, KMR-nr: L2025:2950
7	Kolningsanläggning	Möjlig fornlämning, KMR-nr: L2025:2951
8	Färdväg	Möjlig fornlämning, KMR-nr: L2025:2952

Tabell 1. Tabell över påträffade objekt och nyregistrerade lämningar i Kulturmiljöregistret.

Figur 1, föregående sida. Översiktskarta med aktuellt område inom grå cirkel. Skala 1:50 000 med instick i skala 1:1 000 000.

INLEDNING

I maj 2025 genomförde Arkeologgruppen AB en arkeologisk utredning etapp 1 inom fastigheten Surahammar 9:1007, Surahammar. Utredningen gjordes inför kommunens planer för ett nytt verksamhetsområde öster om väg 66.

Länsstyrelsen i Västmanlands län var beslutsfattande i ärendet och kostnadsansvaret bars av Surahammars kommun.

BAKGRUND OCH KULTURMILJÖ

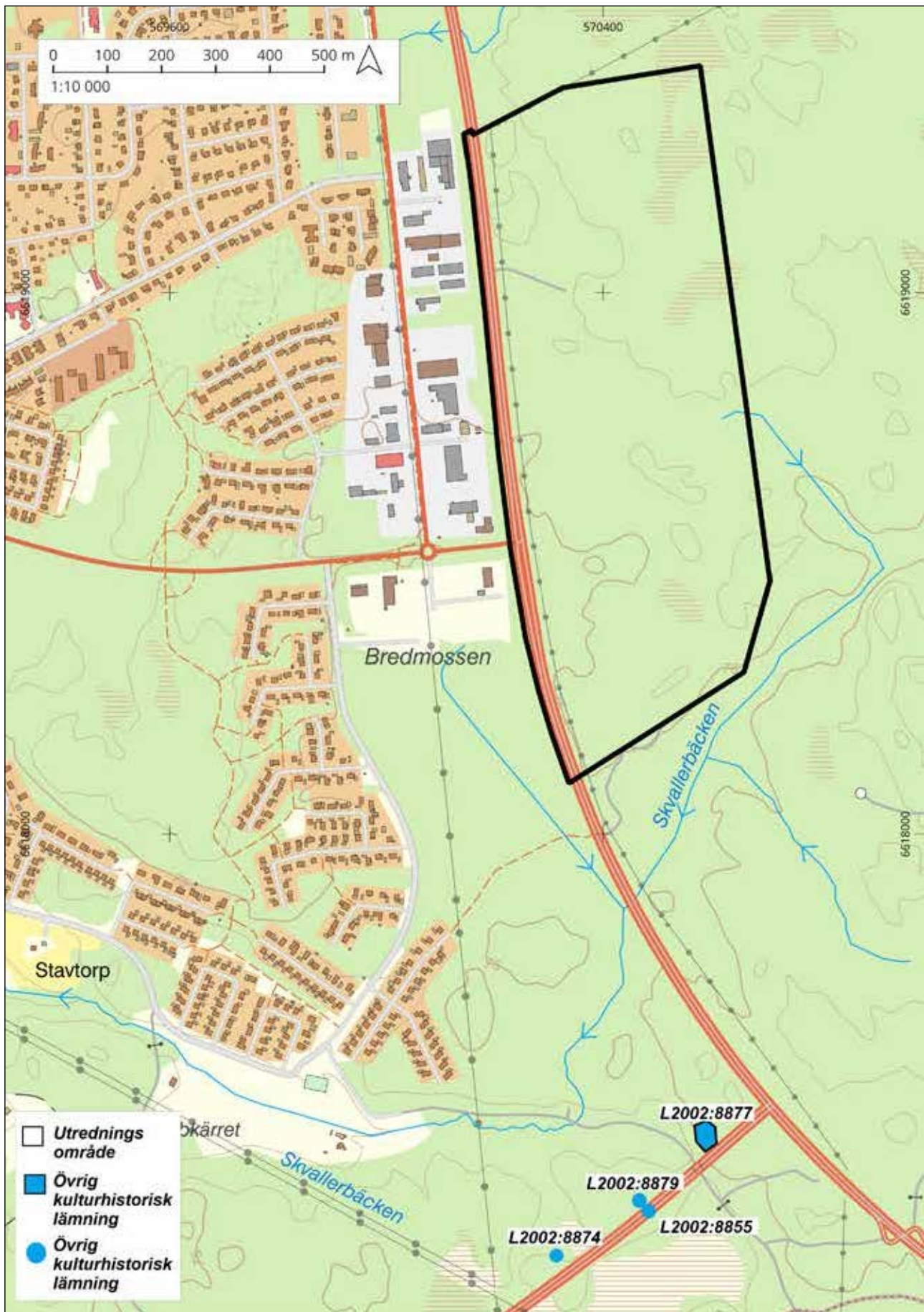
Landskapet inom utredningsområdet varierar mellan högre partier på uppe mot 80 meter över havet med berg i dagen och blockrik terräng, som nyanse-ras av lägre belägna partier bestående av mossar och blöt mark. Merparten av området var bevuxen med planterad bruksskog. Varken det nu aktuella utred-ningsområdet eller dess närområde har några sedan tidigare kända fornläm-ningar i direkt närhet.

Nordväst om utredningsområdet, vid Strömfallet i Kolbäcksån ligger ett område av riksintresse för kulturminnesvård. Området innehåller industri-byggnader från 1800-talet, bruksherrgård, brukskontor, Sura gamla och nya kyrka. I området har det funnits en stångjärnshammare åtminstone sedan Gustav Vasas tid. En bit in på 1600-talet byggdes en ny modernare hammare av Axel Oxenstierna. Storhetstiden för produktionen av stångjärn var under 1800-talet. På platsen har också ett tegelbruk och funnits. Vid fallet finns två slussar och vid hammaren ska ett vadställe funnits i äldre tider.

Lösfynd i form av stenyxor och andra stenföremål är funna inne i Suraham-mars samhälle utan närmare beskriven fyndplats.

L2003:5392 är ett lösfynd bestående av en tunnackig yxa, slipad (SH nr 431). Funnen i Surahammars samhälle utan närmare fyndangivelse.

L2003:5307 är en fyndsamling bestående av stenföremål upphittade inom Surahammar socken utan närmare beskrivna fyndplatser. Samlingen för-varas i Surahammars hembygdsförenings arkiv och består av; fem trindyxor, en stridsyxa, en spetsnackig yxa, en simpel skafthålsyxa, ett stenredskap med skafränna, en trubbnackig yxa, en mejsel med skålad egg, samt en spetsoval eldslagningssten (KMR).

Figur 2. Fornlämningsmiljön kring utredningsområdet. Skala 1:10 000.

Tidigare arkeologiska insatser i närheten

Sydväst om det nu aktuella utredningsområdet inför anläggande av väg 252 mellan Hallstahammar och Surahammar har utredningar och arkeologiska undersökningar utförts. Längs den nya vägsträckan har boplatser, skogbrukslämningar och torp registrerats och vissa har undersökts (Bondesson m.fl. 2013, Gatti m.fl. 2019). I den norra delen av vägsträckan närmast den nu aktuella utredningen finns en registrerad fyndplats, där slagen kvarts och skärvsten påträffats (L2002:8877).

Strax sydöst om fyndplatsen finns tre registrerade kolningsanläggningar L2002:8879, L2002:8855 och L2002:8874 som alla tre består av kolbottnar efter liggmilor.

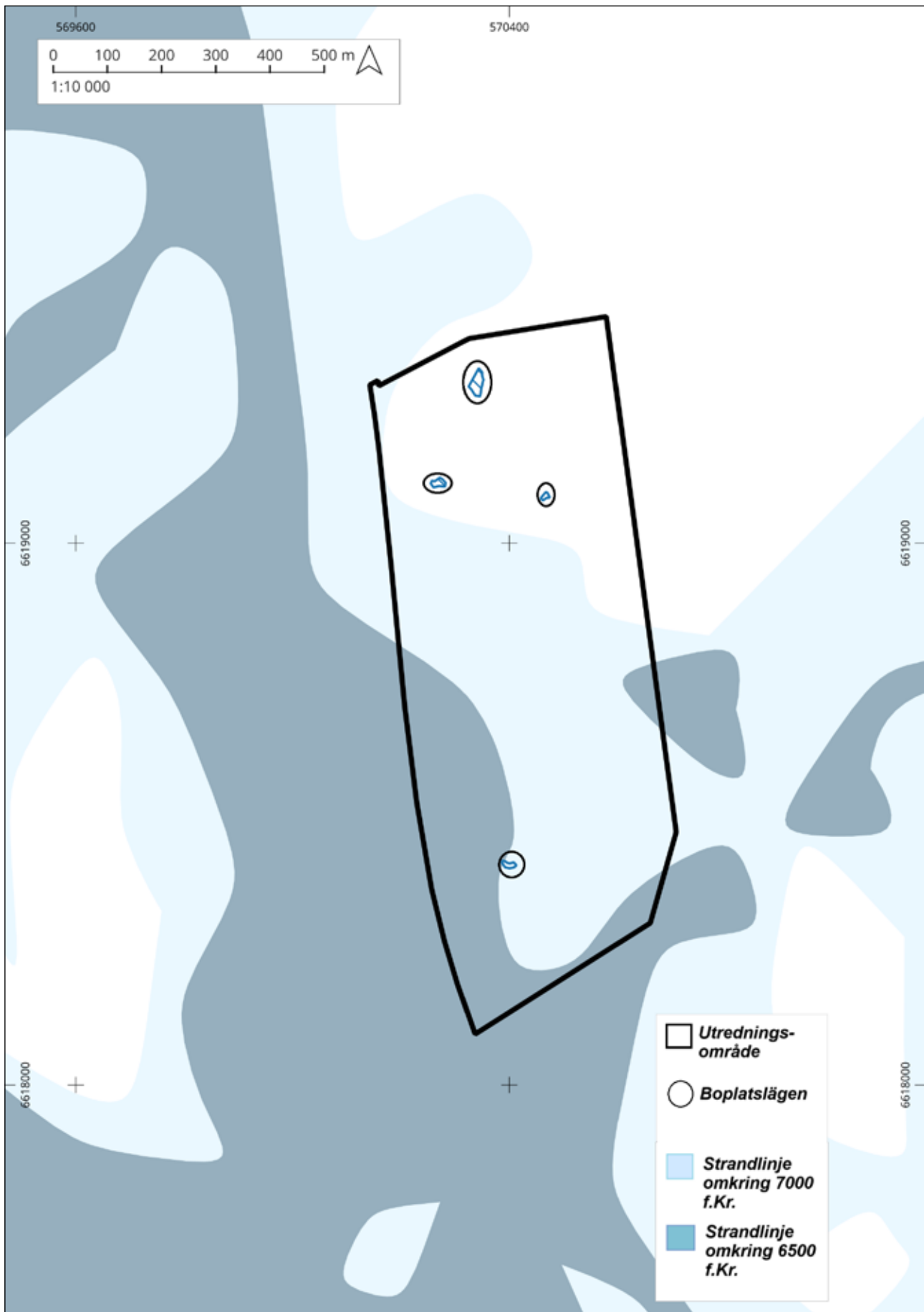
Strandlinjen under stenåldern

För omkring 7000 år sedan stiger den norra delen av utredningsområdet över havsytan, då som en udde av en större ö. Drygt 500 år senare ligger större delen av utredningsområdet ovan mark och ön hänger nu samman med fastlandet, som en långsmal udde och endast de sydvästra delarna utgörs av en strandremsa. I utredningsområdets sydöstra del finns då en insjö. I det större perspektivet är utredningsområdet fortfarande beläget i ett kustnära landskap.

UTGÅNGSPUNKTER, SYFTE, FRÅGESTÄLLNINGAR OCH MÅLGRUPPER

Syftet med en arkeologisk utredning var att ta reda på om idag okända fornlämningar berörs av ett planerat arbetsföretag. Utredningen skulle preliminärt avgränsa nyupptäckta fornlämningar inom utredningsområdet. Den arkeologiska utredningen skulle även identifiera, motivera och antikvariskt bedöma både kända och nyupptäckta fornlämningar samt övriga kulturhistoriska lämningar. Resultaten från utredningen ska kunna användas vid Länsstyrelsens fortsatta tillståndsprövning och utgöra underlag inför eventuella kommande arkeologiska åtgärder. Resultaten ska också kunna användas som underlag i företagarens planering.

Utredningens målgrupper är främst Länsstyrelsen och Surahammars kommun. Resultaten kan även komma att användas av undersökare när en undersökningsplan för en arkeologisk förundersökning eller undersökning ska upprättas.

Figur 3. Utredningsområdet med strandlinjer omkring 7000 f. Kr. markerat med ljusblått och 6500 f. Kr markerat med mörkblått. Boplatslägen markerade med svart cirkel. skala 1:10 000.

METOD OCH GENOMFÖRANDE

Fornlämningsbild och tidigare utförd arkeologi i området har granskats i Kulturmiljöregistret (KMR) vid Riksantikvarieämbetet.

- *En genomgång av Historiska museets fynddatabas har gjorts i syfte att identifiera eventuella lösfynd eller äldre inlösta fynd från närområdet.*
- *Det historiska kartmaterialet analyserades i Lantmäteriets historiska kartarkiv. Det innefattar Rikets allmänna kartverk, Lantmäteristyrelsens kartarkiv och Lantmäterimyndighetens kartarkiv.*
- *Jordartskartor, strandlinjer och markfukt har studerats i Sverige Geologiska undersökningars (SGU) databas för att bättre förstå och lokalisera eventuella boplatslägen eller aktivitetsytor.*
- *Skogsstyrelsens digitala tjänst Skogens pärlor har också studerats.*

Fältinventering

Arbetet har omfattat lokalisering och beskrivning av fornlämningar och andra kulturhistoriska lämningar samt möjliga lägen för fornlämningar vilka inte är synliga ovan markytan (exempelvis förhistoriska boplatser). Fältinventeringen har anpassats efter områdets topografi och markslag samt bedömda fornlämningspotential. Det innebär att områden som bedömts ha låg fornlämningspotential fått lägre täckningsgrad. Det gäller exempelvis sankade områden.

Påträffade lämningar har beskrivits i objektsform, där i vissa fall flera anläggningar ingår i en gemensam lämningstyp. Objekten har mätts in med RTK-GPS (X-PAD).

RESULTAT

Kart- och arkivstudier

Den äldsta kartan över området är Häradsekonomen från åren 1905–1911 där området syns som utmark med skog och berg. I övrigt finns inga äldre kartor över utredningsområdet i de digitala arkiven.

Sverige Geologiska undersökningars (SGU) jordartskarta visar att utredningsområdet består av glacial lera i väster, urberg i de centrala delarna och sandig morän mellan berghällarna.

Områdesbeskrivning

Västerut löper riksväg 66 och intill vägen finns ett industriområde. Österut ligger Långsjön. Där finns också vandringsleden Bruksleden som löper öster och norr om utredningsområdet. Söderut rinner Skvallerbäcken. Utredningsområdet består av en cirka 1200 meter lång och 450 meter bred stor yta strax ost-sydost om centrala Surahammar.

Landskapet inom utredningsområdet varierar mellan högre partier på uppemot 80 meter över havet med berg i dagen och blockrik terräng, som nyanseras av lägre belägna partier bestående av mossar och blöt mark. Merparten av området var bevuxen med planterad bruksskog.

Fältinventering

Hela utredningsområdet har inventerats med undantag för ett sankt område i sydväst längs med väg 66. Vid fältinventeringen påträffades en kolbotten, ett område med skogsbrukslämningar bestående av en tjärdal och en möjlig kolarkoja, en färdväg, samt fyra möjliga boplatslägen från mesolitikum. Ingen slagen sten noterades dock.

REDOVISNING OBJEKT

Objekt 1

Boplatsläge stenålder

Beskrivning: en cirka 30x4 meter plan och stenfri yta. Med berg skyddande i norr och sydöst. Undergrunden består av sandig morän bevuxen med tallskog. Platsen har varit strandbunden omkring 6500–6400 f. Kr.

Antikvarisk status: *Utredningsobjekt.*

Objekt 2

Boplatsläge stenålder

Beskrivning: en 15x10 meter plan och stenfri yta (NO-SV) av sandig morän. Bergsrygg i norr och söder med svag sluttning åt sydväst. Bevuxen med tallskog. Platsen har varit strandnära omkring 7000–6600 f. Kr.

Antikvarisk status: *Utredningsobjekt.*

Objekt 3

Boplatsläge stenålder

Beskrivning: en cirka 26x15 meter stor yta (Ö-V). Beläget på plan, relativt stenfri yta av sandig morän, mellan berg i norr och söder. Avgränsas i väster av blockrik och stenig terräng. Bevuxen med tall- och granskog. Platsen har varit strandnära omkring 7000–6600 f. Kr.

Antikvarisk status: *Utredningsobjekt.*

Objekt 4

Boplatsläge Stenålder

Beskrivning: en cirka 50x25 meter stor yta (N-S). Beläget på relativt plan och sten- och blockfri sandig morän med berg i nordöst och i söder. Svag sluttning åt syd, sydöst. Bevuxen av ung tall- och björkskog. Platsen har varit strandnära omkring 7000–6600 f. Kr.

Antikvarisk status: *Utredningsobjekt.*

Historiska lämningar

Skogsbrukslämningar

Beskrivning: centralt inom utredningsområdet inom en cirka 25x20 meter (V-SO) stor yta påträffades lämningar av vad som kan vara en tjärdal och en kolarkoja.

Antikvarisk status: *Möjlig fornlämning.*

Objekt 5 - L2025:2950

Kemisk industri, tjärdal

Beskrivning: inom en 10x7 meter stor yta finns en 0,5–0,7 meter hög jordvall kring en nedgrävning. Vallar i norr, öster och söder och med en öppning i väster där en möjlig ränna kan finnas. Sot och kol framkom vid sondning.

Antikvarisk status: *Möjlig fornlämning.*

Figur 4. Objekt 3. Foto från väster.

Objekt 6 - L2025:2950

Historisk husgrund, skogsbruk

Beskrivning: kolarkoja, med en möjlig rest av spisoröse bestående av stenar upplagda mot ett flyttblock inom en 2x1 meter stor yta. I den sydvästra delen är marken sönderkörd av skogsmaskin, där kol påträffades ytligt i körspåret.

Antikvarisk status: *Möjlig fornlämning.*

Objekt 7 - L2025:2951

Kolbotten efter resmila

Beskrivning: rund, 17 meter i diameter och cirka 0,3–0,4 meter hög. En cirka 1,5 meter bred vall var tydlig i öster, väster och söder. Sondning visade på ett 0,2–0,3 meter tjockt kollager. Lämningen är markerad med kulturstubbar samt band med text "kulturhänsyn".

Antikvarisk status: *Möjlig fornlämning.*

Objekt 8 - L2025:2952

Färdväg

Hålvägsliknande, uppskattningsvis cirka 60 meter nordöst- sydvästlig riktning. Vägens bredd är 2,5 meter och den har ett djup av omkring 0,3 meter. Markerad med band med text "kulturhänsyn". Möjlig skogsbruksväg.

Antikvarisk status: *Möjlig fornlämning.*

UTVÄRDERING AV RESULTATEN

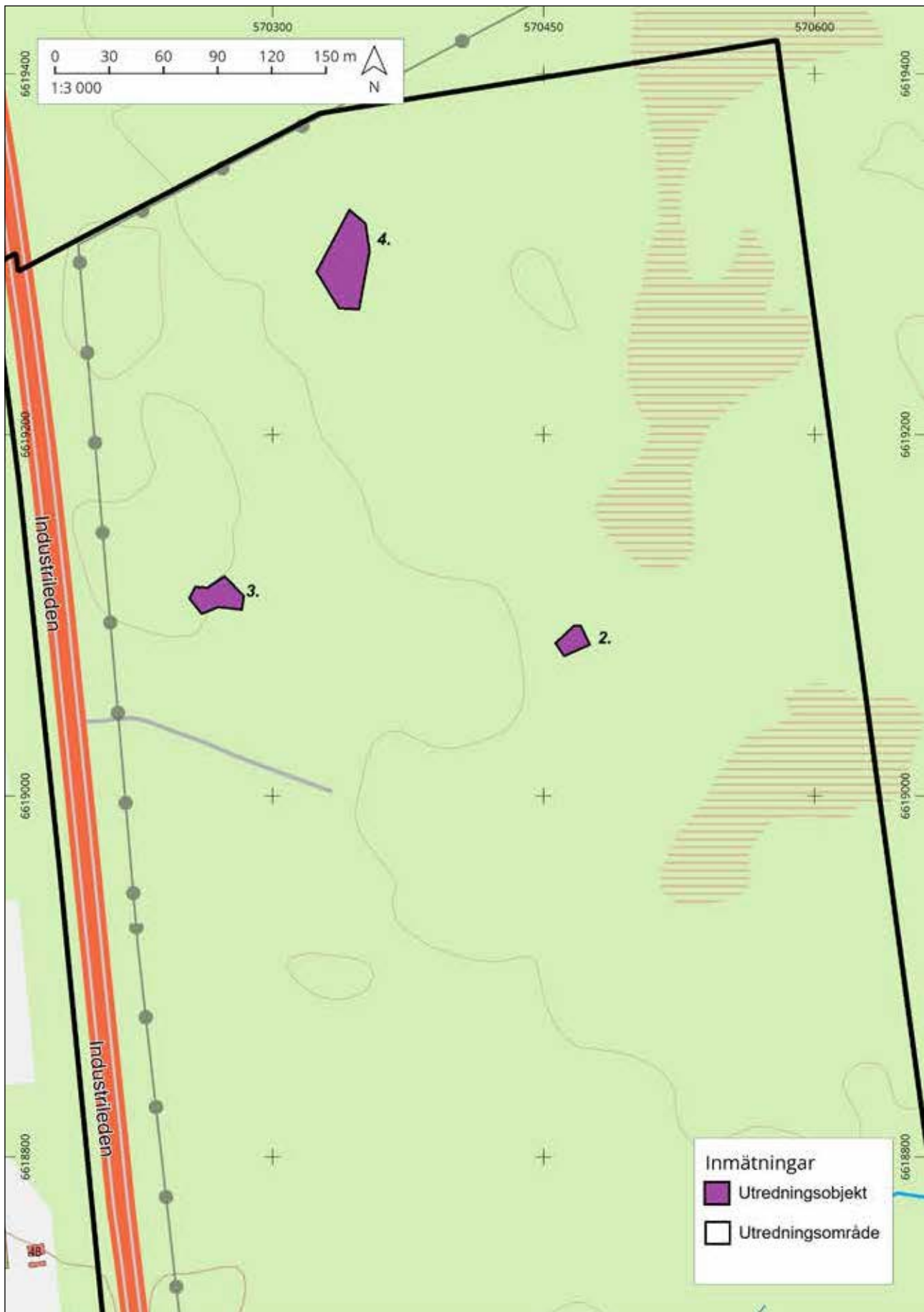
I FÖRHÅLLANDE TILL UNDERSÖKNINGSPLANEN

Syftet med en arkeologisk utredning var att ta reda på om idag okända fornlämningar berörs av ett planerat arbetsföretag. Utredningen skulle preliminärt avgränsa nyupptäckta fornlämningar inom utredningsområdet. Den arkeologiska utredningen skulle även identifiera, motivera och antikvariskt bedöma både kända och nyupptäckta fornlämningar samt övriga kulturhistoriska lämningar.

Uppdraget har genomförts utan avvikelser från syftet eller metoden som har redovisats i undersökningsplanen, vilket innebär att den undersökningsplan och kostnadsberäkning som upprättades inför den arkeologiska utredningen etapp I har följts.

Figur 5. Plan över inmätta och dokumenterade objekt i utredningsområdets södra del. Skala 1:3000.

Figur 6. Plan över inmätta och dokumenterade objekt i utredningsområdets norra del. Skala 1:3000.

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Län	Västmanland
Kommun	Surahammar
Landskap	Västmanland
Socken	Sura
Fastighet	Surahammar 9:1007
Lämningsnummer	L2025:2950, L2025:2951, L2025:2952
Lämnings typ	Skogsbrukslämningar och möjliga boplatksområden
Datering	
Typ av undersökning	Utredning etapp 1
Länsstyrelsens beslutsdatum	2025.04.28.
Länsstyrelsens diarienummer	1866-2025
Ärendenummer i Fornreg	202500542
Arkeologgruppens projektnummer	P25018
Projektleddning	Annica Ramström
Personal	Josefine Låås, Erica Strengbom
Undersökningstid	2025-05-20-2025-05-22
Undersökt yta	50 hektar
Inmätningsteknik	RTK GPS (Xpad)
Koordinatsystem	SWEREF 99TM
Läge och koordinater	ekonomiska kartans bladindening Klockartorp, 11G3f64 X6618101 Y570331
Höjdsystem	RH 2000
Arkiv	Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen
Digitalt arkiv	Det digitala arkivet förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen
Fynd	Inga fynd påträffades

REFERENSER

Litteratur

- Bondesson, W., Larsson, F. & Björck, N. 2013. Arkeologisk utredning. Väg 252. Västmanland, Bergs, Sura och Skedvi socken. Riksantikvarieämbetet, UV rapport 2013:23.
- Gatti, C., Holm, J. & Säll, E. 2019. Väg 252. *Fyra mesolitiska boplatser i Kolbäck-sådalen. För- och slutundersökningar*. Stiftelsen Kulturmiljövård Rapport 2018:36.

Kartmaterial

RIKETS ALLMÄNNA KARTVERKS ARKIV

Häradsekonomiska kartan Lillhärd, 83-21 J112-83-21. Årtal 1905-11.

Web

<https://app.raa.se/id/secure/fornreg/>

<https://kartor.skogsstyrelsen.se/kartor/>

FÖRTECKNING ÖVER FIGURER

Figur 1, föregående sida. Översiktskarta med aktuellt område inom grå cirkel. Skala 1:50 000 med instick i skala 1:1 000 000.

Figur 2. Fornlämningsmiljön kring utredningsområdet. Skala 1:10 000.

Figur 3. Utredningsområdet med strandlinjer omkring 7000 f. Kr. markerat med ljusblått och 6500 f. Kr markerat med mörkblått. Boplatslägen markerade med svart cirkel. skala 1:10 000.

Figur 4. Objekt 3. Foto från väster.

Figur 5. Plan över inmätta och dokumenterade objekt i utredningsområdets södra del. Skala 1:3000.

Figur 6. Plan över inmätta och dokumenterade objekt i utredningsområdets norra del. Skala 1:3000.

FÖRTECKNING ÖVER TABELLER

Tabell 1. Sammanfattning av karterade objekt och deras antikvariska status

FÖRTECKNING ÖVER BILAGOR

Bilaga 1. Tabell över karterade objekt

Bilaga 1. Tabell över karterade objekt

Obj nr	Lämningstyp	Beskrivning	Antikvarisk status
1	Boplatssläge	Boplatssläge, 27x4 m stort, (NV-SO). Beläget vid sandig morän med en del stora block samt bergskant i N och SV. Angränsat lagun mot SV. Platsen bevuxen med tallskog.	Utredningsobjekt
2	Boplatssläge	Boplatssläge, 15x10 m stort (NO-SV). Beläget på plan yta av sandig morän, mellan berg i N och S med svag sluttning åt SV. Bevuxen med tallskog.	Utredningsobjekt
3	Boplatssläge	Boplatssläge, 26x15 m stort (Ö-V). Beläget på plan, relativt stenfri yta av sandig morän, mellan berg i N och S. Avgränsas i V av blockrik och stenig terräng. Bevuxen med tall- och granskog.	Utredningsobjekt
4	Boplatssläge	Boplatssläge, 50x25 m stort (N-S). Beläget på relativt plan och sten- och blockfri sandig morän med berg i NÖ och i S. Svag sluttning åt SO-S. Bevuxen av ung tall- och björkskog.	Utredningsobjekt
5 och 6	Område med skogsbrukslämningar	En tjärdal och en kolarkoja, belägna inom en ca 26x18 m stor yta (NV-SO). Objekt 5 Kemisk industri, tjärdal: tjärdal, 10x7 m stor (Ö-V) och 0,5–0,7 m djup. Vallar i N, Ö och S med öppning åt V. Möjlig ränna åt SV. Sot och kol vid sondning. Objekt 6 Historisk husgrund, skogsbruk: kolarkoja, rest av spismursröse, ca 2x1 m stor och intill 0,5 m hög. Bestående av stenar upplagda mot flyttblock. I SV delen är marken sönderkörd av skogsmaskin, där kol påträffades ytligt i körspåret.	Möjlig fornlämning L2025:2950
7	Kolningsanläggning	Kolbotten efter resmila, rund, 17 m i diam, 0,3–0,4 m hög. Vallar i Ö, V och S med tydliga kanter, ca 1,5 m breda. Sondning visar ett 0,2–0,3 m tjockt kollager. Markerad med kulturstubbar samt band med text "kulturhänsyn".	Möjlig fornlämning L2025:2951
8	Färdväg	Färdväg, hålvägsliknande, uppskattningsvis ca 60 m lång (NO-SV) och 2,5 m bred samt 0,3 m djup. Markerad med band med text "kulturhänsyn". Möjlig skogsbruksväg?	Möjlig fornlämning L2025:2952

Arkeologgruppen AB

RAPPORT 2025:35

